

Gaziemir Rehberlik ve Araştırma Merkezi
Rehberlik Hizmetleri Bölümü

**ORTAOKUL VE LİSE ÖĞRETMENLERİNİN ERGENLERİN BAĞIMLILIK
EĞİLİMİYLE İLGİLİ ALGISININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Adnan T. GENÇYÜREK- Neslihan DURAV

ARAŞTIRMA SONUÇ RAPORU

İZMİR 2020

Özet

Bu araştırmanın amacı, ergenlik dönemindeki bağımlılık eğiliminin öğrencinin akademik başarı düzeyi, ebeveyn durumu, cinsiyeti, devam ettiği okul türü, sosyoekonomik düzeyi gibi çeşitli değişkenlere göre değişiminin nasıl olduğu üzerindeki ortaokul ve lise öğretmenlerinin algısı ve öğretmenlerin bağımlılıkla ilgili kendi farkındalıklarını incelemektir.

Araştırmanın çalışma grubunu, İzmir ili Gaziemir ilçesindeki ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenler oluşturmuştur. Araştırma için, literatür taraması yapılmış daha önce benzer konularda yapılan çalışmalar incelenmiş ve bunların sonucunda 33 soruluk anket formu geliştirilmiştir. Anket formu dijital ortamda doldurularak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada 826 öğretmene ulaşılmıştır. Gaziemir ilçesinde görev yapan tüm ortaokul ve lise türlerinden öğretmenler katılmıştır.

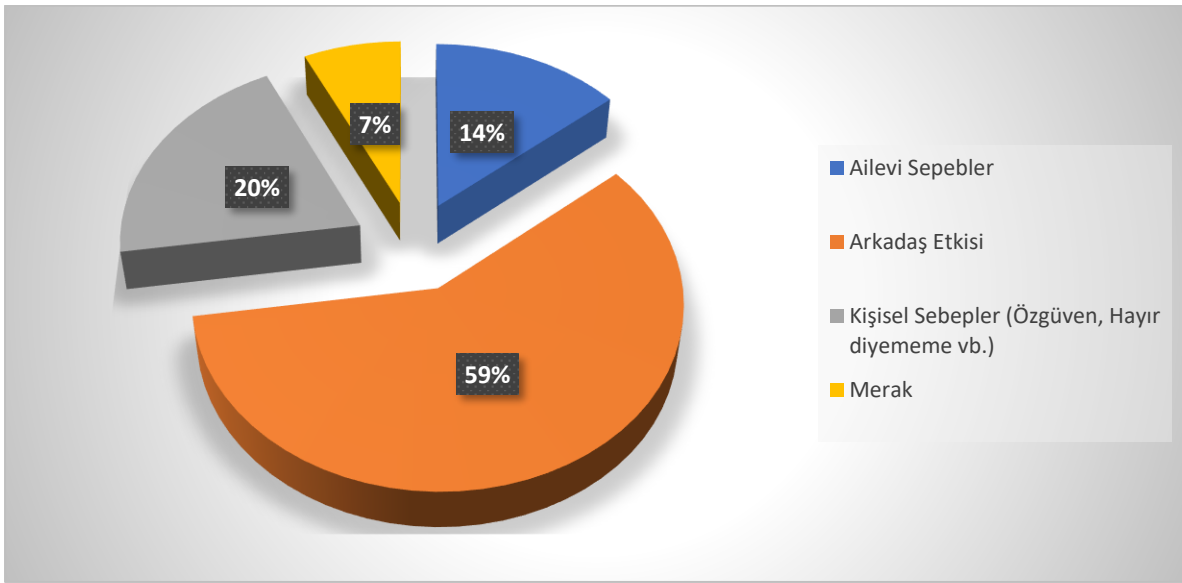
Araştırma verileri Sosyal Bilimler için İstatistik Programı (SPSS) programına işlenmiştir. Ortaya çıkan veriler **öğretmen gözünden**, riskli öğrenci grupları, okullarda en çok gözlemlenen bağımlılık türleri, bağımlılık geliştiren kişilerin aile yapılarını ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan durum yorumlanıp önerilerde bulunulmuştur.

BULGULAR

Araştırmada sonucunda ortaokullar ve liseler de görev yapan öğretmenlerden edinilen bilgilere göre;

Öğrencilerin sigara, alkol ve madde kullanımına sebep olan en önemli faktörün %59 ile “Arkadaş etkisi” olduğu bulunmuştur. Kişisel sebepler (özgüven eksikliği, hayır diyememe) %20 ile sigara alkol ve madde kullanımında ikinci önemli faktör olduğu görülmüştür (Grafik 1-Tablo 1).

Grafik 1

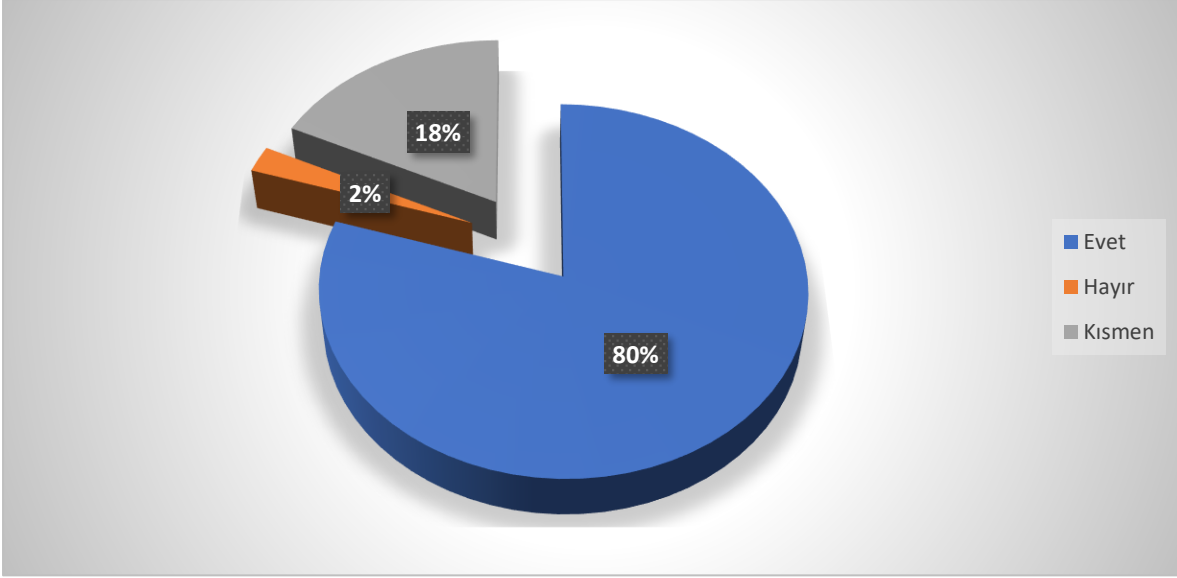
(Sizce öğrencilerin sigara,alkol ve madde kullanımına sebep olan en önemli faktör nedir?)

Tablo 1

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ailevi Sebepler	115	13,9	13,9	13,9
	Arkadaş Etkisi	485	58,7	58,7	72,6
	Kişisel Sebepler (Özgüven, Hayır diyememe vb.)	167	20,2	20,2	92,9
	Merak	59	7,1	7,1	100,0
	Total	826	100,0	100,0	

Öğretmenlerin %80'inin gençlerin maddeye (alkol-sigara-keyif verici zararlı maddeler vb.) kolayca ulaşabildiğini düşündüğü bulunmuştur (Grafik 2).

Grafik 2

(Gençlerin maddeye (alkol-sigara-keyif verici zararlı maddeler vb.) kolayca ulaşabildiğini düşünüyor musunuz?)

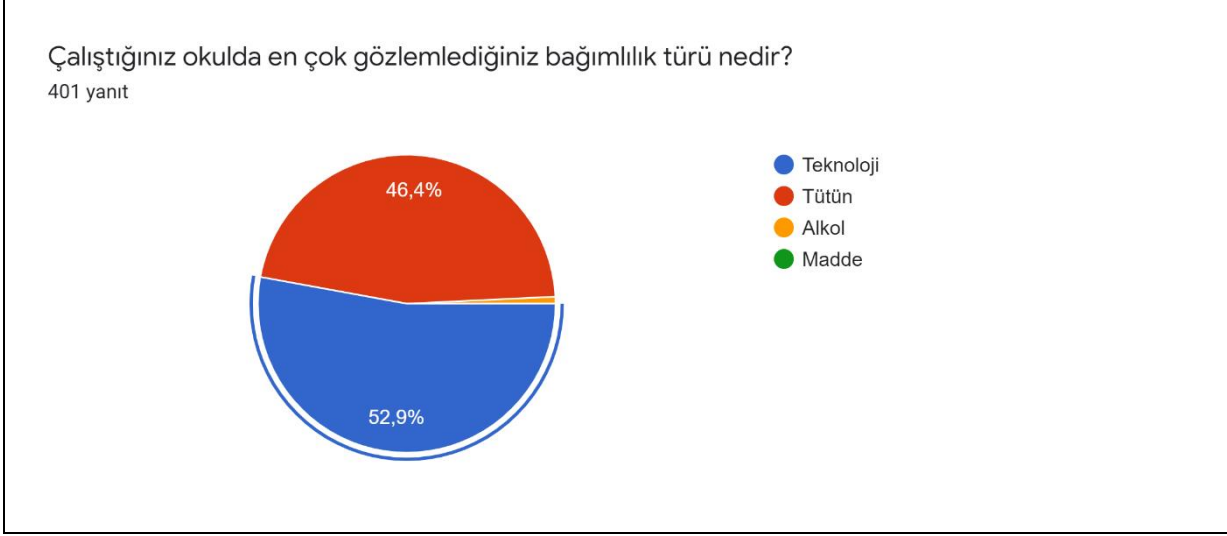
Tablo 2

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Alkol	3	,4	,4	,4
	Teknoloji	598	72,4	72,4	72,8
	Tütün	225	27,2	27,2	100,0
	Total	826	100,0	100,0	

Okullarda en çok gözlemlenen bağımlılık türü %72.4 ile teknoloji bağımlılığı ve hemen ardından %27.2 ile tütün bağımlılığı gelmektedir.(Tablo 2)

%52,9 ile liselerde en çok teknoloji bağımlılığının görüldüğü, 46,4 ile tütün bağımlılığının ikinci sırada olduğu ve oranların birbirine çok yakın olduğu tespit edilmiştir (Grafik 3).

Grafik 3

%90,8 ile ortaokullarda en çok teknoloji bağımlılığının görüldüğü, %9,2 ile tütün bağımlılığının ikinci sırada olduğu tespit edilmiştir (Grafik 4).

Grafik 4

Lise öğretmenlerinin %80'inin şu an görev yaptıkları okul içerisinde en az bir kere bile olsa sigara kullandığını fark ettikleri öğrencisi olduğu bulunmuştur. Bunlardan %54.9'unun karşılaştığı vaka sayısı 8'in üzerindeyken, %17.3'ünün 4 ve 7 arasında, %27.8'inin de 1-3 arasında olduğu görülmüştür. Ayrıca %47.6 ile en çok sigara kullanımının 12. Sınıf düzeyinde olduğu daha sonra ise % 21.9 ile 9. Sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Lise öğretmenlerinin %72.8'inin şu an görev yaptıkları okul içerisinde en az bir kere bile olsa alkol kullandığını fark ettikleri öğrencisi olduğu bulunmuştur. Bunlardan %72.1'inin karşılaştığı vaka sayısı 1 ve 3 arasındayken, %14.4'ünün 4 ve 7 arasında, %13.5'inin 8'den fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca %66.8 ile en çok alkol kullanımının 12. Sınıf düzeyinde olduğu görülmüştür.

Lise öğretmenlerinin %14.2'sinin şu an görev yaptıkları okul içerisinde en az bir kere bile olsa madde kullandığını fark ettikleri öğrencisi olduğu bulunmuştur. Bunlardan %88,3'ünün karşılaştığı vaka sayısı 1 ve 3 arasındayken, %6,5'inin 4 ve 7 arasında, %5,2'sinin de 8'in üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca %56,9 ile en çok madde kullanımının 12. Sınıf düzeyinde olduğu daha sonra ise % 19 ile 9. Sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Ortaokul öğretmenlerinin %39,6'sının şu an görev yaptıkları okul içerisinde en az bir kere bile olsa sigara kullandığını fark ettikleri öğrencisi olduğu bulunmuştur. Bunlardan %82,5'inin karşılaştığı vaka sayısı 1 ve 3 arasındayken, %12,8'inin 4 ve 7 arasında, %4,7'sinin de 8 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca %90,3 ile en çok sigara kullanımının 8. Sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir

Ortaokul öğretmenlerinin %6,8'inin şu an görev yaptıkları okul içerisinde en az bir kere bile olsa alkol kullandığını fark ettikleri öğrencisi olduğu bulunmuştur. Bunlardan %91,7'sinin karşılaştığı vaka sayısı 1 ve 3 arasındayken, %6,3'ünün 4 ve 7 arasında, %2,1'inin 8 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca %94,6 ile en çok alkol kullanımının 8. Sınıf düzeyinde olduğu görülmüştür.

Ortaokul öğretmenlerinin %2,4'ünün şu an görev yaptıkları okul içerisinde en az bir kere bile olsa madde kullandığını fark ettikleri öğrencisi olduğu bulunmuştur. Bunlardan %84,6'sının karşılaştığı vaka sayısı 1 ve 3 arasındayken, %3,8'inin 4 ve 7 arasında, %11,5'inin de 8'in üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca %92,5 ile en çok madde kullanımının 8. Sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

“Okulunuzda sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanan öğrenci olduğunda nasıl bir yol izlediniz?” Sorusuna lise ve ortaokul öğretmenlerinin verdiği cevapların genel olarak:

- Birebir görüşme yapmak,
- Rehberlik servisine danışmak ve
- İdareye durumu bildirmek olduğu görülmüştür.

Lise öğretmenlerinin;

%74,6’sının aile yapısının (Boşanmış Anne-Baba, Tek Ebeveyn vb.) sigara, alkol, madde kullanmasını etkilediğini düşündükleri,

%56,92unun Sosyoekonomik düzeyi düşük öğrencilerin sigara, alkol, madde kullanma eğiliminin daha fazla olduğunu düşündükleri,

%42,4’ünün Öğrenci cinsiyetine göre bağımlılık eğiliminde farklılık olduğunu düşünmediği, **%39,7’sinin** cinsiyete göre bağımlılık eğiliminde farklılık olduğunu ve **%86,6** ile erkek öğrencilerin bağımlılığa daha yatkın olduğunu düşündükleri görülmüştür.

Ortaokul öğretmenlerinin;

%73,3’ünün aile yapısının (Boşanmış Anne-Baba, Tek Ebeveyn vb.) sigara, alkol, madde kullanmasını etkilediğini düşündükleri,

%46,5’inin Sosyoekonomik düzeyi düşük öğrencilerin sigara, alkol, madde kullanma eğiliminin daha fazla olduğunu düşündükleri,

%33,3’ünün Öğrenci cinsiyetine göre bağımlılık eğiliminde farklılık olduğunu düşünmediği, **%42,5’inin** cinsiyete göre bağımlılık eğiliminde farklılık olduğunu ve **%97** ile erkek öğrencilerin bağımlılığa daha yatkın olduğunu düşündükleri görülmüştür.

Lise öğretmenlerinin;

- %48,1'i Bağımlılıkla ilgili (yasal süreçler, bağımlılığın etkileri, risk faktörleri vb.) yeterli bilgiye sahip olduğunu, %12'si ise yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir.
- %50,4'ü Madde kullanımının önlenmesinde hangi kurum ve kuruluşların etkili olabileceği hakkında bilgiye sahip olduğunu, %8'inin ise bu konuda bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir.
- %51,6'sı Madde kullanımının önlenmesine ilişkin neler yapılabileceğine ilişkin bilgiye "Kısmen" sahip olduğunu, %12,2'si ise konu hakkında bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir.

Ortaokul öğretmenlerinin;

- %54,5'i bağımlılıkla ilgili (yasal süreçler, bağımlılığın etkileri, risk faktörleri vb.) yeterli bilgiye "Kısmen" sahip olduğunu, %16'sı ise yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir.
- %46'sı madde kullanımının önlenmesinde hangi kurum ve kuruluşların etkili olabileceği hakkında bilgiye sahip olduğunu, %10,1'inin ise bu konuda bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir.
- %57,8'i madde kullanımının önlenmesine ilişkin neler yapılabileceğine ilişkin bilgiye "Kısmen" sahip olduğunu, %11,8'i ise konu hakkında bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir.

Tablo 3

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Evet	611	74,0	74,0	74,0
	Hayır	48	5,8	5,8	79,8
	Kısmen	167	20,2	20,2	100,0
	Total	826	100,0	100,0	

Öğretmenlerin %74'ü bağımlılık ile bilgi sahibi olduklarını, yasal basamakları bildiklerini belirtmektedir. (Tablo3)

Tablo 4

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Evet	426	51,6	51,6	51,6
	Hayır	149	18,0	18,0	69,6
	Kısmen	251	30,4	30,4	100,0
	Total	826	100,0	100,0	

Öğretmenlerin %51,6'sı madde kullanımını önleme çalışmasında hangi kurumların etkili olduğunu bildiklerini belirtmişlerdir. (Tablo 4)

Gaziemir İlçesindeki Liselerde Görev Yapan Öğretmenler;

Velilere çocuklarının bağımlılıkları hakkında öğretmenler tarafından bilgi verildiği zaman çözüm bulma konusunda %56,4'ünün "Kısmen" duyarlılık gösterdiklerini belirtmiştir. %17,7'sinin ise duyarlılık göstermediği tespit edilmiştir.

Gaziemir İlçesindeki Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenler;

Velilere çocuklarının bağımlılıkları hakkında öğretmenler tarafından bilgi verildiği zaman çözüm bulma konusunda %47,2'sinin duyarlılık gösterdiklerini, %49,8'inin "Kısmen" duyarlılık gösterdiklerini belirtmiştir. %3,1'inin ise duyarlılık göstermediği tespit edilmiştir.

Lise öğretmenlerinin %84,5'ine göre anne babaların çocuklarıyla olan ilişkileri ve onlara olan tutumlarının bağımlılığı etkilediği düşünülmektedir. %2'sine göre ise bu durumun bağımlılığı etkilemediği düşünülmektedir. %48,6'sına göre öğrencinin öz anne babası dışında (akrabaları vb.) bireylerle yaşıyor olmasının madde kullanım açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını düşündükleri görülmüştür. Öğretmenlerin %40,1'i ise bu durumun "Kısmen" olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünmektedir.

Ortaokul öğretmenlerinin %85,8'ine göre anne babaların çocuklarıyla olan ilişkileri ve onlara olan tutumlarının bağımlılığı etkilediği düşünülmektedir. %0,9'una göre ise bu durumun bağımlılığı etkilemediği düşünülmektedir. %46,9'una göre öğrencinin öz anne babası dışında (akrabaları vb.) bireylerle yaşıyor olmasının madde kullanım açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını düşündükleri görülmüştür. Öğretmenlerin %44,6'sı ise bu durumun "Kısmen" olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünmektedir.

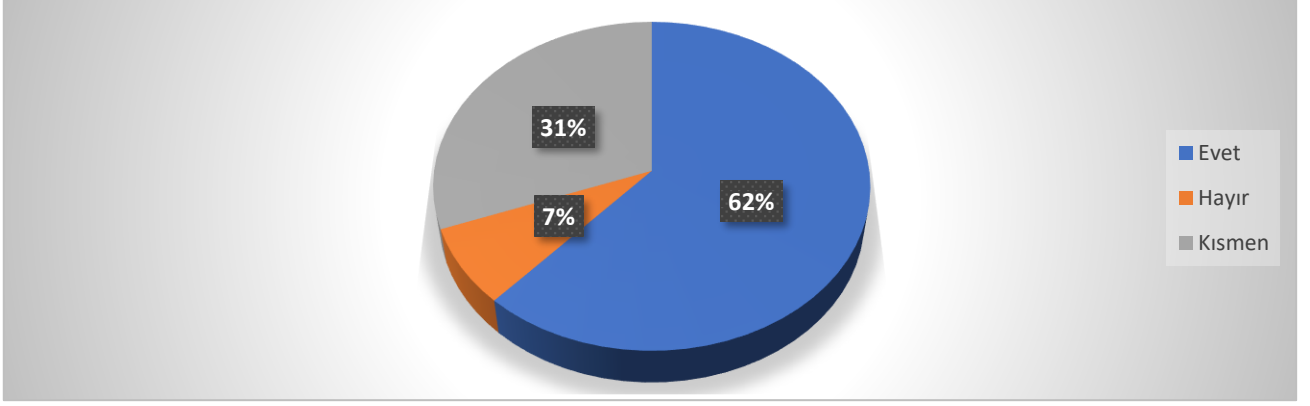
Tablo 5

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Evet	703	85,1	85,1	85,1
	Hayır	13	1,6	1,6	86,7
	Kısmen	110	13,3	13,3	100,0
	Total	826	100,0	100,0	

Öğretmenler Anne-Baba tutumlarının bağımlılığı %85.1 oranında etkilediğini düşünmektedir. (Tablo 5)

Öğretmenler %62 oranında medyada (televizyon, gazete, internet,vb.) görülen sigara, içki, madde kullanımlarının öğrenciyi bu maddeleri kullanmaya özendirdiği düşünülmektedir(Grafik 5).

Grafik 5

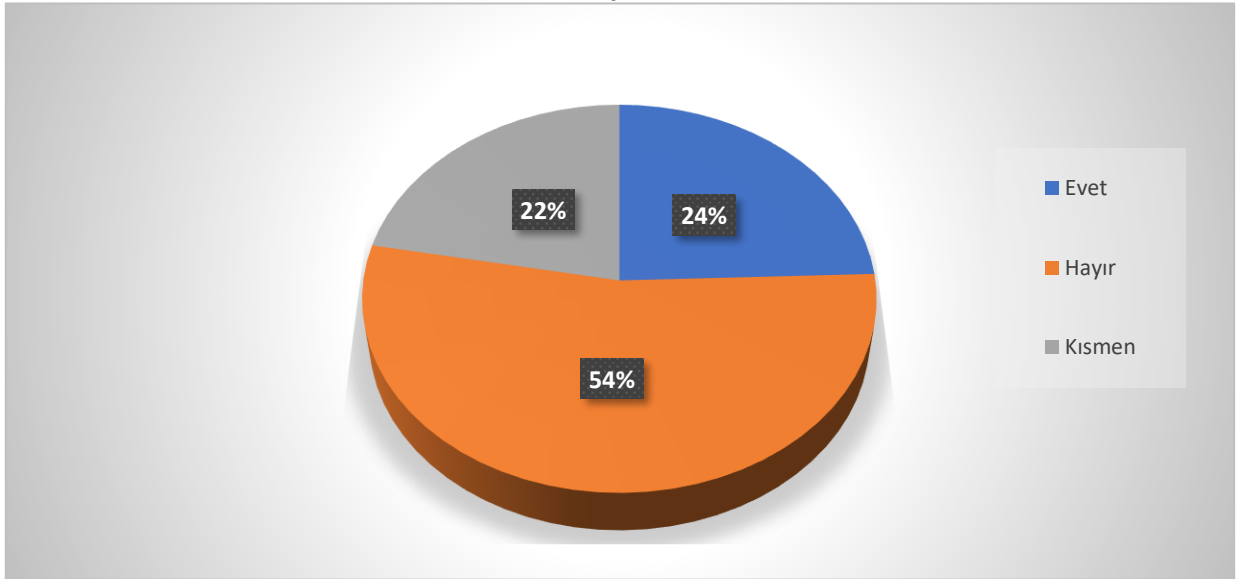

(Medyada(televizyon, gazete, internet,vb.) gördüğünüz sigara, içki, madde kullanımları öğrenciyi bu maddeleri kullanmaya özendiriyor mu?)

Gazimir İlçesindeki Ortaokullarda ve Liselerde Görev Yapan Öğretmenlere Göre;

Öğretmenlerin %54'ü çalıştığı okul çevresinde öğrencilerin madde temin edebileceği kişi, ortam ve mekanların olmadığını söylemiştir. %24'ü çalıştığı okul çevresinde öğrencilerin madde temin edebileceği kişi, ortam ve mekanların olduğunu söylemiştir(Grafik 6).

Grafik 6

Lise Öğretmenlerinin;

- %60,3'ü uyuşturucu maddeyi en az bir kere kullanmak bağımlılık yapar demiştir.
- %53,4'ü öğrencinin akademik başarısı sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkilidir demiştir. %71,7 oranında öğretmen, öğrencinin akademik başarısının yüksek olması sigara, alkol ve madde kullanımı riskini azaltır demiştir.
- %66,1'i okul devamsızlığı öğrencinin sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanmasını etkiler demiştir.
- %96,5'i Okul devamsızlığı öğrencinin sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanımı riskini artırır demiştir.

Ortaokul Öğretmenlerinin;

- %56,4'ü uyuşturucu maddeyi en az bir kere kullanmak bağımlılık yapar demiştir.
- %54'ü öğrencinin akademik başarısı sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkilidir demiştir. %76,2 oranında öğretmen, öğrencinin akademik başarısının yüksek olması sigara, alkol ve madde kullanımı riskini azaltır demiştir.
- %61,1'i okul devamsızlığı öğrencinin sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanmasını etkiler demiştir.
- %98,7'si Okul devamsızlığı öğrencinin sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanımı riskini artırır demiştir.

Tablo 6

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Evet	525	63,6	63,6	63,6
	Hayır	73	8,8	8,8	72,4
	Kismen	228	27,6	27,6	100,0
	Total	826	100,0	100,0	

Tablo 7

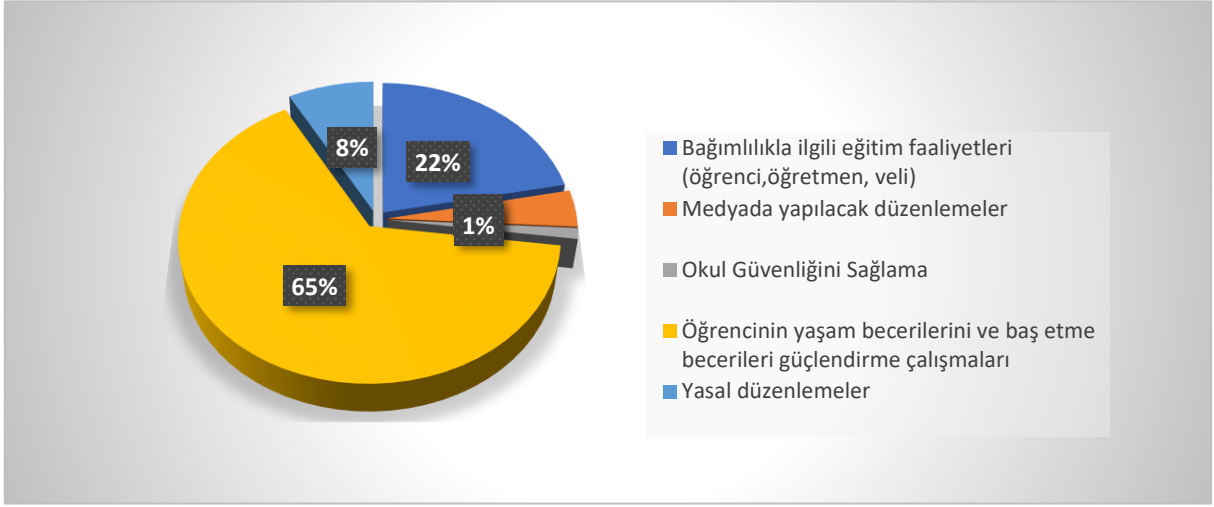
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Evet	444	53,8	53,8	53,8
	Hayır	126	15,3	15,3	69,0
	Kismen	256	31,0	31,0	100,0
	Total	826	100,0	100,0	

Okul devamsızlığı olan öğrencilerin madde kullanma riskini %68.6 (Tablo 6) olarak gören öğretmenler, akademik başarısının madde kullanma ile %53.8 (Tablo 7) oranında ilişkili olduğunu düşünmektedirler.

★ Bağımlılığı Önlemede Lise ve Ortaokul Öğretmenlerine Göre;

1. %65'ine göre en etkili yöntemin “**Öğrencilerin yaşam ve baş etme becerilerini güçlendirme**” olduğu tespit edilmiştir.
2. %22'sine göre bağımlılıkla ilgili eğitim faaliyetleri (öğrenci, öğretmen,veli) verilmelidir.
3. %8'ine göre yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
4. %4'üne göre medyada düzenlemeler yapılmalıdır.
5. %1'ine göre ise okul güvenliği sağlanmalıdır(Grafik 7).

(Grafik 7)

(Sizce Bağımlılığı önlemede aşağıdakilerden hangisi en etkili yöntemdir?)

ANKETE KATILAN OKUL VERİLERİ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	GAZİEMİR - Abdülhamit Han Çok Programlı Anadolu Lisesi	49	5,9	5,9	5,9
	GAZİEMİR - Aslanlar Ortaokulu	18	2,2	2,2	8,1
	GAZİEMİR - Dedeoğlu Ortaokulu	24	2,9	2,9	11,0
	GAZİEMİR - Gazi Umurbey Ortaokulu	37	4,5	4,5	15,5
	GAZİEMİR - GAZİEMİR İMAM HATİP ORTAOKULU	8	1,0	1,0	16,5
	GAZİEMİR - Gazemir İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	53	6,4	6,4	22,9
	GAZİEMİR - Gazemir Newar Salih İşgören Anadolu Lisesi	24	2,9	2,9	25,8
	GAZİEMİR - Gazemir Şehit Serhat Sıgnak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	64	7,7	7,7	33,5
	GAZİEMİR - İZMİR TİCARET ODASI ORTAOKULU	15	1,8	1,8	35,4
	GAZİEMİR - Kipa 10. Yıl Anadolu Lisesi	36	4,4	4,4	39,7
	GAZİEMİR - Mevüt Aysun Özer Ortaokulu	24	2,9	2,9	42,6
	GAZİEMİR - Mimar Kemalettin Anadolu Lisesi	38	4,6	4,6	47,2
	GAZİEMİR - Remzi Doğan Ortaokulu	37	4,5	4,5	51,7
	GAZİEMİR - ŞEHİT DURSUN ACAR ORTAOKULU	22	2,7	2,7	54,4
	GAZİEMİR - ŞEHİT ER SELAHATTİN ŞENER ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ	23	2,8	2,8	57,1
	GAZİEMİR - Şehit Furkan Yavaş Anadolu Lisesi	33	4,0	4,0	61,1
	GAZİEMİR - Şehit Mustafa Yaman Anadolu İmam Hatip Lisesi	25	3,0	3,0	64,2
	GAZİEMİR - Şehit Uğur Palancı Ortaokulu	43	5,2	5,2	69,4
	GAZİEMİR - Şehit Üsteğmen Murat Yıldız Çok Programlı Anadolu Lisesi	56	6,8	6,8	76,2
	GAZİEMİR -Newar Salih İşgören Ortaokulu	38	4,6	4,6	80,8
	GAZİEMİR- 9 EYLÜL ORTAOKULU	30	3,6	3,6	84,4
	GAZİEMİR- Atatürk Ortaokulu	90	10,9	10,9	95,3
	Ortaokul	1	,1	,1	95,4
Şehit Uzman Çavuş Egemen Yıldız Ortaokulu	38	4,6	4,6	100,0	
Total	826	100,0	100,0		

Sonuç ve Öneriler

Kişi Yetişkinlik dönemine kadar aile, okul ve arkadaşlarının bulunduğu çevre ile iletişim kurmakta ve gelişim sağlamaktadır. İçinde bulunduğu bu çevreler gelişimini, alışkanlıklarını olumlu- olumsuz etkilemektedir.

Bu araştırma sonucunda çevre faktörlerinden biri olan okulların en önemli unsurların başında olan öğretmen gözünden Anne-Babaları birlikte olan ve aile içi iletişimi güçlü olan, ders başarısı ve okul motivasyonu yüksek olan, okula devamı yüksek olan öğrencilerde bağımlılık geliştirme riskinin düşük olduğu görülmüştür. Özellikle arkadaş etkilerinin bağımlılığa giden yolda etkili olduğu ve bağımlılıkla ilgili olarak medyanın etkileme gücü yüksek olmaktadır. Tek ebeveyn ile yaşayan, devamsızlığı yüksek, akademik başarısı ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrenciler risk grubundadır.

Madde bağımlılığı geliştirmemek için, bağımlılık yapıcı maddeye hiç bulaşmamak en etkili yöntemdir. Öğretmenlerin gözünden de alan çalışmalarının da gösterdiği gibi uyuşturucu maddeyi bir defa kullanmak bağımlılık geliştirmek için büyük risk teşkil etmektedir. Bu sebepler göz önüne alındığında ,bağımlılık yapan maddeye bulaşmamak için kişinin, yaşam becerilerinin yüksek olması, hayır diyebilmesi, özgüvenin yüksek olması, olumlu çevre yaşantıları büyük önem taşımaktadır.

Bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi araçların hayatın bir parçası olduğu dönemde bu teknolojik aletlerin kullanımını tamamen yasaklamaya çalışmak ya da internet ortamından kişiyi uzaklaştırmaya çalışmak faydasız ve olmaması gereken çözüm yöntemidir. Bu aletlerin kullanımının bilinçlendirilmesi ve araştırma sonucunda da çıkan teknoloji bağımlılık riskinin azaltılması için eğitim faaliyetleri önem taşımaktadır. Bağımlılık geliştiren bu teknolojik aletlerin bilinçsiz kullanımı kişinin hayatını her yönden olumsuz etkilemektedir.

Yapılan araştırmanın sonucuna göre ; özellikle risk grubunda bulunan okullarda öğretmenlere ve velilere yönelik bağımlılık ile ilgili bilgi düzeylerinin artırılması ve farkındalık geliştirme ve öğrencilere yönelik yaşam becerilerini güçlendirme eğitimlerinin yapılması gerekmektedir. Okul idarelerinin ve rehberlik servislerinin bağımlılık ile ilgili olarak yasal süreçlere, yapması gerekenleri , yönlendirebilecekleri kurum ve kuruluşları bilmeleri ve bağımlılığı olan kişilerin özelliklerinin farkında olmaları önem taşımaktadır.

Gençlerin sigara, alkol ve uyuşturucu maddeye kolay ulaşmalarını engelleyecek güvenlik önlemleri ve çevre düzenlemelerinin yapılması , denetiminin artırılması, kamu spotu, broşür vb. yayınlarının devam ettirilmesi önemlidir.

Aile İçi İletişim, Anne-baba tutumları, öğrencilerle hedef belirleme çalışmaları, devamsızlık önleme çalışmaları, sosyal beceri geliştirme çalışmaları, olumlu sosyal medya kullanım çalışmalarına öncelik ve önem verilmesi önem taşımaktadır.